

NHÀ CỔ NGUYỄN TỪ ĐƯỜNG

NGUYỄN THỊ NGỌC DIỆP*

1. Bến Tre là một trong những tỉnh, thành ở Nam Bộ có lịch sử hình thành lâu đời, nơi đây có nhiều tộc người từ những vùng miền khác nhau đến tụ cư sinh sống. Họ đã để lại trên mảnh đất những di sản về đời sống văn hóa vật chất và tinh thần phong phú. Trong đó có các công trình kiến trúc dân dụng, là một trong những di sản văn hóa độc đáo, như nhà cổ Nguyễn Từ Đường hiện đang hiện diện giữa lòng thành phố Bến Tre. Ngôi nhà này đã gắn liền với dòng họ Nguyễn Ngọc, trong đó, đức Giáo tông Nguyễn Ngọc Tương và những người con của ông đã có nhiều đóng góp cho giáo phái Cao Đài Ban Chính Đạo Bến Tre, cũng như trong cuộc kháng chiến giải phóng dân tộc. Hiện nay, ngôi nhà đang được dòng họ Nguyễn Ngọc giữ gìn khá nguyên vẹn cho dù đã trải qua mưa gió và bom đạn chiến tranh.

2. Nhà cổ Nguyễn Từ Đường được đức Giáo tông Nguyễn Ngọc Tương thuê những kíp thợ từ miền Trung và thợ của huyện Châu Thành xây dựng vào năm 1930, trong một khuôn viên rộng khoảng 2.600m² bên cạnh rạch Cái Cá.

Phía trước Nguyễn Từ Đường có một cổng ra vào được xây dựng kiên cố bằng gạch, hai bên còn lưu lại câu đối: “Nguyễn môn thiện dưỡng hiền lương hạnh. Đường nội lạc trừ đạo đức tâm” có nghĩa là “Gia đình họ Nguyễn nuôi dưỡng những người hiền lương, đức hạnh. Trong ngôi nhà này chứa đựng những tấm lòng mẫu mực”, nhằm ca ngợi truyền thống của dòng họ Nguyễn Ngọc. Ngoài ra, trong khuôn viên ngôi nhà hiện vẫn còn hiện diện một ngôi miếu nhỏ thờ bà Chúa Xứ.

Kiến trúc của ngôi nhà được chia làm ba phần, gồm nhà chính, nhà cầu và nhà bếp. Nhà

chính có diện tích 307m², xây dựng trên nền cao gần 1m được kê đá xanh và viền gạch thẻ bó vỉa xung quanh. Trên cửa ra vào ở mặt trước, đắp nổi 3 chữ Hán “Nguyễn Từ Đường”, hai bên là 2 con lân cùng cặp lý ngư hóa long đang trong tư thế chầu, đều được chế tác bằng gốm men màu. Hai bên là 12 ô cửa hình vòm xây bằng xi măng, chạy dài ở hai dãy hành lang và được trang trí bằng những cột vuông xen kẽ những cột tròn với hoa văn đắp nổi hình hoa cúc rất công phu, thể hiện nét độc đáo về văn hóa, nghệ thuật thẩm mỹ của người xưa.

Cũng như những ngôi nhà cổ ở khu vực Nam Bộ, Nguyễn Từ Đường được lợp bằng ngói vảy cá, xây dựng theo kiểu nhà xuyên trính “8 đấm 8 khuyết” gồm 3 gian 2 chái, kết cấu vì kèo xuyên trính, nóc hình bánh ít. Vách nhà được xây tường rất dày và chắc chắn bằng chất liệu xi măng và ô dước.

Bước vào nhà, một không gian rộng rãi, ẩm cúng hiện ra, đầu tiên là nơi tiếp khách của chủ nhân, có diện tích hơn 35m² được xây theo phong cách phương Tây với 8 cột bằng xi măng giả gỗ, hai bên trang trí một số ô cửa. Đặc biệt, tại đây có đặt một bộ trường kỷ bằng gỗ, lưng dựa và tay ngai của ghế được cách điệu hình thân trúc uốn cong mềm mại, bên trong cần xà cừ các đề tài như dơi, lân, điều, cúc, mai, mẫu đơn, cuốn thư, tiền Khải Định thông bảo,... Ngoài ra, trên hàng cột trang trí 3 bộ bao lam, thành vọng chạm trổ hoa văn sinh động với các đề tài chính gồm hoa cúc, rồng - phượng, tùng-lộc, thủ quyền,... được cách điệu hài hòa. Các họa tiết trang trí được chạm khắc mềm mại, thể hiện sự giàu có và sung túc của con người trên vùng đất phương Nam cũng như trình độ và tài nghệ thường thức nghệ thuật của người xưa.

Gian thờ của ngôi nhà được trang hoàng

* Đài Phát thanh Truyền hình Bến Tre

lộng lẫy, toàn bộ cột chính của gian thờ được làm bằng gỗ quý, đến nay vẫn còn nguyên vẹn. Hàng cột chính trang trí 3 bộ bao lam thành vòm chạm trổ hoa văn sắc sảo, ở giữa là 2 đôi liễn sơn son thếp vàng và hai bên là hai liễn đối được cẩn xà cừ óng ánh càng tô điểm thêm nét cổ kính của ngôi nhà. Các cặp liễn đối viết bằng chữ Hán được phiên âm như sau: “Nhân kiệt tráng căn cơ tả trắc Thanh Long tài tổ phú. Địa linh thành qui củ hũu truyền Bạch Hồ phúc thiềm đa. Chính tích tổ phụ như cữu bồi phương dự. Nhân cơ tu tác giả thặng áp quang phong”. Có nghĩa là: “Đây là nơi vốn có nhiều nhân kiệt, lại thêm Thanh Long giúp đỡ nên tài lộc phát/Đây vốn là đất địa linh, lại thêm Bạch Hồ giúp sức thì có thêm nhiều phước/Tích cũ như xưa ngày càng thêm tráng lệ/Nhân cơ tu bổ được quang linh”. Tại đây có đặt bàn thờ Hộ pháp, phía trên là bức hoành ghi ba chữ Hán “Nguyễn Từ Đường”. Ngoài ra, vách bên trái trang trí một bức tranh phong cảnh có niên đại cổ xưa, vách phải treo hai tủ để một số hiện vật gốm trang trí men màu và một số kỷ vật của những người đã mất.

Trang trọng nhất của ngôi nhà là gian giữa đặt Khánh thờ Đức chí tôn, hai bên có hai câu đối được viết bằng chữ Hán nhằm ca ngợi sự huyền diệu của Đức chí tôn: “Thái cực vô vi an thiên hạ. Giá vân phổ tế quán nhân gian”, có nghĩa là “Thái cực, vô vi trấn an thiên hạ/Cưỡi mây phổ tế giúp nhân gian”. Tại đây còn lưu giữ nhiều sắc phong, chiếu chỉ của vua ban, trong đó có sắc phong của vua Tự Đức cho Bà Thiên YA Na tại miếu bà Mỹ Hóa. Bên dưới thờ nhiều bài vị của tổ tiên, ông bà, dòng họ Nguyễn Ngọc.

Gian bên trái đặt một tủ thờ cẩn ốc ở phía trước, một ghé thờ tiếp sau thờ Đức Giáo tông Nguyễn Ngọc Tương và các con trai Nguyễn Ngọc Hớn, Nguyễn Ngọc Kỳ, Nguyễn Ngọc Bích và Nguyễn Ngọc Nhựt. Trên tường treo một bức tranh ghép gỗ cẩn ốc xà cừ cùng một số chữ Hán.

Gian bên phải cũng đặt một tủ thờ cẩn ốc, một ghé thờ tiếp theo thờ bà Bùi Thị Giàu là vợ của đức Giáo tông cùng con gái và con dâu. Trên tường cũng treo một bức tranh ghép gỗ cùng một số chữ Hán cẩn ốc xà cừ như bên trái. Ngoài ra, ở hai gian trái và phải còn có hai bức tranh trang trí trên tường và ở gian dùng làm nơi sinh hoạt của gia đình.

Trước đây, ngôi nhà được xây dựng gồm ngôi nhà chính và nhà hậu, trải qua hai cuộc

chiến tranh, nhà hậu bị sập hoàn toàn. Từ khi xây dựng đến nay, ngôi nhà chưa được tu bổ lần nào. Hiện nay, một số hạng mục ngôi nhà đang bị xuống cấp, nhưng nội thất gần như còn nguyên vẹn với những hoành phi, câu đối, khánh thờ được cẩn ốc, sơn son thếp vàng.

Nguyễn Từ Đường hiện còn lưu giữ rất nhiều hình ảnh, hiện vật liên quan đến đức Giáo tông Nguyễn Ngọc Tương và gia đình dòng họ Nguyễn Ngọc, đặc biệt tại đây còn lưu giữ các văn bản chữ Hán gồm 3 cặp liễn đối bằng gỗ cẩn xà cừ, 2 bức tranh thờ gỗ cẩn xà cừ, 2 cặp liễn đối bằng gỗ; 3 sắc phong; 12 chiếu chỉ của các đời vua Cảnh Hưng, Gia Long, Minh Mệnh, Thiệu Trị, Tự Đức và 245 quyển sách tư liệu học tập của gia đình, tất cả đều bằng tiếng Pháp. Đặc biệt, trong ngôi nhà còn lưu giữ một bộ lư trúc bằng đồng, trang trí thân trúc và không tước, kỳ lân, được xem là cổ vật có niên đại lâu đời của gia đình.

Ngày nay, giữa lòng thành phố Bến Tre, Nguyễn Từ Đường với lối kiến trúc cổ kính nằm bên cạnh những ngôi nhà được xây dựng theo phong cách hiện đại, nó như một vết son nổi bật nhưng phảng phất chút trầm mặc, gợi cho con người hoài cổ về một thuở xa xưa. Nguyễn Từ Đường có thể được xem là một trong những công trình kiến trúc cư trú có niên đại lâu đời còn sót lại ở Bến Tre, chứa đựng những giá trị nhân văn, có ý nghĩa vô cùng quan trọng với địa phương này. Bảo tồn Nguyễn Từ Đường cũng được coi là bảo tồn truyền thống lịch sử văn hóa cổ xưa của tỉnh Bến Tre. Mong rằng trong thời gian tới, cũng như nhà Cổ Đại Điền, Nguyễn Từ Đường trở thành di sản văn hóa quý giá đối với những ai có nhu cầu nghiên cứu, tìm hiểu về lịch sử và văn hóa Bến Tre.

3. Có thể nói, Nguyễn Từ Đường là một công trình kiến trúc dân dụng, chứa đựng nhiều giá trị về lịch sử, văn hóa, là dấu tích ghi lại chặng đường sáng tạo nghệ thuật mang dấu ấn lịch sử rõ nét. Đồng thời còn là nơi ghi dấu đức Giáo tông Nguyễn Ngọc Tương và hai người con của ông đã có nhiều đóng góp cho giáo phái Cao Đài Ban Chính Đạo Bến Tre và ít nhiều có đóng góp vào sự giải phóng đất nước. Với những giá trị đó, ngôi nhà cần được bảo tồn, gìn giữ nhằm giới thiệu với du khách về một di sản văn hóa của địa phương, đồng thời giáo dục truyền thống yêu nước cho thế hệ trẻ hôm nay và mai sau./.